

riget skulle optræde, og naturnødvendigt ville optræde til fordel for en udsoning med Frankrig. Den måtte derfor være af et sådant omfang, at den kunne gøre sig gældende, d.v.s. være fast funderet på begge sider af Rhinen og så vidt muligt også omfatte Ruhr. Den grundlæggende tanke var den, at Frankrigs sikkerhedskrav var en objektiv størrelse, man måtte regne med, og at de eneste alternativer på længere sigt var krig eller udsoning.

Som Adenauer i 1918-19 fremstillede sine tanker, var de imidlertid lidet overbevisende, fordi det ikke virkede særligt indlysende hverken for franskmændene eller tyskerne, hvordan denne nye statsdannelse inden for rigets rammer skulle kunne virke for udsoning. I 1923-24 fandt imidlertid også dette problem sin løsning, ikke mindst takket være Hugo Stinnes: Med Versailles-traktaten var det i alle måder ideelle sværindustrikompleks Lothringen-Luxemburg-Ruhr slået i stykker. Alternativerne for den tyske sværindustri var da: oversøisk import af jernmalm til Ruhr eller intimt økonomisk-industrielt samarbejde med Frankrig. Krupp foretrak det første, Stinnes blev en indflydelsesrig talsmand for det sidste og leverede samtidig det afgørende argument, Adenauer havde manglet i 1919. En stærk tysk forbundsstat ved Rhinen, hvis hele økonomi var bundet til den franske i snævert interessefællesskab ville være den vigtigste garant for freden mellem Tyskland og Frankrig og dermed for freden i Europa. Forsøget strandede – af mange grunde, bl. a. Stresemanns modstand, men også, og ikke mindst, fordi tiden ikke var moden.

Det er det spegede politiske spil om disse ideers realisation, bogen beskriver; mange tråde redes ud, og mange nye enkeltheder drages frem, og i det sidste kapitel gøres facit op: De indvundne resultater konfronteres med de senere i debatten fremførte argumenter, også Adenauers egne, og forfatteren bringer i den forbindelse nogle betragtninger, der fortjener at citeres: »Der Erinnerungsvorgang des Politikers ist selber ein Politikum. Die Memoirenliteratur legt davon Zeugnis ab. Der Politiker ist kein Historiker. Die Erinnerung bildet sich ihm so, wie er sie für den unmittelbar praktischen Zweck oder für die Überlieferung braucht. Es wäre eine primitive Psychologie, bei jeder Feststellung einer Diskrepanz zwischen dem aus zeitgenössischen Quellen erarbeiteten Geschichtsbild des betrachtenden Historikers und dem Erinnerungsbild des an den Ereignissen handelnd beteiligten Politikers auf bewusste Manipulierung zu schliessen«.

INGA FLOTO

JOSEPH ROTHSCHILD: Pilsudski's Coup d'Etat. East Central European Studies of Columbia University. New York and London, Columbia University Press, 1966. xii + 435 s. 72 sh.

I sit forord forklarer forfatteren, at formålet med bogen er at skildre årsagerne til, begivenhederne omkring og følgerne af Pilsudski's statskup i maj 1926, men at det videre sigte mod undersøgelsen i starten var at lade den indgå som en case study til forklaring af statskup under givne historisk-politiske og social-økonomiske betingelser. Allerede denne målsætning afslører, at forfatteren er political scientist, ikke historiker. Det kan måske være opbyggeligt for historikere

at konstatere, at forfatteren har måttet modificere sit sigte under henvisning til, at Polen i mellemkrigstiden i afgørende grad var præget af specifikke politiske og kulturelle traditioner, som gør det umuligt at gennemføre en parallellisering mellem denne stat og f. eks. de nye stater, som er opstået efter 1945, og hvis styreformer på overfladen kunne minde om den polske.

Hvad enten resultatet af undersøgelsen skal klassificeres som statskundskab eller som historie, kan det i hvert fald konstateres, at målt med historikerens alen opfylder det de forventninger, man kunne stille. I nogle korte, indledende kapitler gennemgås en række af de kræfter, som virkede splittende i den polske politik efter 1918. Særlig vægt lægges på den distancering mellem det polske folk og de polske politikere, som var blevet tilvejebragt gennem de hyppige økonomiske kriser i årene fra 1920 til 1926. Med dette udgangspunkt gennemgås i to hovedafsnit statskuppet og den efterfølgende konsolidering af Pilsudski's magt. Fremstillingen afsluttes med en gennemgang af nogle hovedlinier i den udvikling, som førte frem til Pilsudski's næste kup: indskrænkningen i de politiske rettigheder i 1930.

Statskuppet i 1926 forklares af forfatteren som et produkt af to omstændigheder: dels at Polen var 'modent' til en omvæltning, dels at Pilsudski igennem længere tid havde forberedt en tilbagevenden til den politiske scene, som han nogle år i forvejen havde forladt. Gennem offentlig fremtræden, gennem hemmelige møder og gennem direkte konspiratorisk arbejde formåede P. at bevare og udbygge billedet af sig selv som et muligt og nærliggende alternativ til de politiske partiers ledere. Afgørende var det, at P. inden for hæren af mange betragtedes som den eneste, der kunne sikre officererne den indflydelse, hvortil de mente sig berettiget.

Det besynderlige ved P.s kup var ikke, at det fandt sted; næppe heller at det lykkedes (det skal dog bemærkes, at forfatteren efter en gennemgang af den militære situation under den kortvarige borgerkrig mellem P. og de gamle magthavere konkluderer, at den afgørende ændring i magtforholdene først indtrådte gennem en ikke-kalkuleret jernbanestrejke). Besynderligt forekommer det derimod eftertiden, at P. kun i ringe grad havde formuleret et politisk program, som kunne erstatte den afsatte regerings. Kuppet blev ikke umiddelbart indledningen til en total omlægning af den polske indenrigspolitik. Pilsudski udøvede ganske vist en afgørende indflydelse på de efterfølgende ministeriers sammensætning, men der gik 4 år, før han – efter forfatterens fremstilling: nødtvunget – tog skridt til at omsætte sin faktiske magt til direkte angreb på grundprincipperne i det polske demokrati.

Fremstillingen er på dette afgørende punkt prisværdig fattig på forenklede forklaringer. En række forhold fremdrages: P.s moralske holdning til politik og den heraf afledede politiske filosofi (*sanacja*), som krævede en moralsk genfødsel af den polske stat; P.s udtalte frygt for ikke at kunne gennemføre en sådan ændring; P.s langvarige forbindelse til det polske socialdemokrati og den derfra stammende frygt for et diktatur, hvilende på de aristokratiske – og talløse – officerer. Dette er kun eksempler på den række af ydre faktorer og indre personligheds-træk, som alle er relevante for en forståelse af P.s politik i årene 1926–30, men som hverken enkeltvis eller samlet tillader formulering af en entydig årsagsforklaring.

Bogen er da ikke blot en skildring af P.s vej til magten og valg af politiske og militære fremgangsmåder. Den fremtræder tillige som en studie i polsk politik i 1920'erne – en studie, som bidrager til en bedre forståelse af Polens placering i mellemkrigstidens europæiske politik.

KNUD LARSEN

WILLIAM SHERIDAN ALLEN: *The Nazi Seizure of Power. The experience of a single German town 1930–1935.* London, Eyre and Spottiswoode, 1966. xiv + 345 s. 30 sh.

Forskere fra mange lejre har gennem årene ydet vægtige bidrag til en forståelse af baggrunden for nationalsocialismens sejr i Tyskland, men på det sidste er det især sociologien og statsvidenskaben der har stået for de betydeligste landvindinger bl. a. med K. D. Brachers, W. Sauers og G. Schultz' uovertrufne og udtømmelige mammutværker om »Die Auflösung der Weimarer Republik« (1955) og »Die nationalsozialistische Machtergreifung« (1960). Kun få lokalhistorikere har meldt sig i koret – se dog her E. A. Roloff: »Bürgertum und Nationalsozialismus« (1961), omhandlende magtovertagelsen i Braunschweig, og R. Heberle: »Landbevölkerung und Nationalsozialismus« (1963), der beskæftiger sig med vælgeradfærden i Schleswig-Holstein – og det er derfor den amerikanske historiker W. S. Allens store fortjeneste, at han med »The Nazi Seizure of Power« som den første har udset sig et snævert afgrænset og overskueligt studieområde, nemlig en by på ca. 10.000 sjæle, for dér – hvor afstanden til objektet er så kort, at dramaets personer stadig kan fornemmes som mennesker af kød og blod og endnu ikke er blevet til abstrakt virkende kræfter i historikerens regi – at give en skildring, der måned for måned tegner den nationalsocialistiske bevægelses fremmarch fra kampårene i oppositionen over magtovertagelsen til konsolideringen og den endelige atomisering af den gamle samfundsorden.

Allens by bærer pseudonymet Thalburg, men det turde være en offentlig hemmelighed, at der er tale om jernbaneknudepunktet Northeim i Niedersachsen. Northeimerne har imidlertid af forståelige grunde ikke ønsket at skulle stå skoleret for verdensoffentligheden, og bogens ca. 20 interviewede vidner optræder da også under fingerede navne – uden at man iøvrigt af den grund skal tro, at anonymiteten bringer de store indiskretioner for dagen. I det hele taget vejer beretningerne kun lidet i det almindelige undersøgelsesbillede, til trods for at de udgør den næststørste kildegruppe, men deres værdi ligger formentlig først og fremmest i den baggrundsviden og de personlige kontakter som de har bibragt bogens forfatter. Derimod kan Allens anvendelse af sine interviews nok fra tid til anden føles noget foruroligende. Således kan det ikke være rigtigt at benytte dem alene som bevissteder for mere end 35 år gamle motiver og følelser – og især da ikke, når disse pådattes politiske modstandere; og også almindeligt holdte domme, såsom at de fleste gymnasiaster var stærkt nationalsocialistiske (s. 20), at nazisterne fandt northeimerne egocentriske og apolitiske (s. 131), at de borgerlige anså de socialistiske Reichsbanner-folk for kujoner og pacifister (s. 131), og at socialdemokraterne til gengæld betragtede borgerskabet